

Издање теренске грађе
Fieldwork material

<https://doi.org/10.18485/folk.2025.10.2.7>
398.21:398.41:[303.442.23(497.11 Jagodina)
398.21:930.85:[303.442.23 (497.11 Paraćin)

Демонолошка предања из околине Јагодине и културноисторијска предања из околине Параћина

Смиљана Ђорђевић Белић, Клара Николић, Милош Радисављевић

У прилогу је представљена грађа коју су прикупили полазници образовног програма *Фолклористика*, који се реализује у Научно-образовно културном центру „Вук Караџић” у Тршићу. Културноисторијска предања, у чијем је фокусу средњовековно утврђење Петрус, укрштају историјске изворе и усмена знања, концентришући се на низ догађаја и личности, у сталном преплитању са етимолошким предањима везаним за локалне топониме. Корпус демонолошких предања чини девет наратива, добијених од неколико саговорника. Осим нових потврда познатих мотива (попут демонске свадбе, метаморфозе, казне за кршење табуа и сл.), грађа нуди могућност за сагледавање разлика у индивидуалним стиливима приповедача.

Кључне речи: теренска истраживања, демонолошка предања, демонска свадба, мора, ђаво, културноисторијска предања, етимолошка предања, Петрус.

Образовни програм *Фолклористика*

Образовни програм *Фолклористика*, намењен ученицима средњих школа који желе да стекну нова знања о вербалним изразима традиционалне културе, организује се у Научно-образовно културном центру „Вук Караџић” у Тршићу од 2018. године, под покровитељством Министарства просвете Републике Србије. Предавачки тим и ове године су чинили истраживачи из Института за књижевност и уметност из Београда, др Дејан Илић, научни сарадник (координатор курса), др Смиљана Ђорђевић Белић и др Лидија Делић, научни саветници, те др Ана Милинковић, др Данијела Лекић и др Марина Младеновић Митровић, научни сарадници.

Рад је организован кроз предавања и радионице за два курса – основни, за ђаке који семинар похађају први пут, и виши, осмишљен према афинитетима ученика који су претходних година већ имали прилике да стекну базична знања и профилишу своја интересовања. Стога је основни курс обухватио предавања којима су осветљени основни појмови фолклористике (попут синкретичности, варијантности и формулативности) и одлике класичних и савремених фолклорних жанрова. Полазници су стекли и знања везана за историју српске фолклористике и најзначајније научнике из ове области. Појмови сижејних модела и варијантности детаљно су разматрани на примерима круга песама о Косовском боју и Марку Краљевићу, а ученици су имали прилике да се упознају и са основама компаративних проучавања на примерима поређење српске и староенглеске епике.

На вишем курсу полазници су усмеравањима ка промишљањима о процесуалној природи традиције и фолклора, дијалошком квалитету односа између традиције као прошлог и традиције као савременог, важности креативног одношења према наслеђу у процесу формирања идентитета. Програм је обухватио теме везане за трансформације традиционалних обредно-обичајних пракси у савременом добу, фолклор у новим медијима и вербални фолклор као нематеријално културно наслеђе.

И ове године полазници и предавачи посетили су Музеј писма, Сабориште и Вукову кућу, а у сарадњи са предавачким тимом курса *Српска музикологија и етномузикологија* организоване су факултативне радионице традиционалног певања и плеса, којима су руководили етномузиколог др Јелена Јовановић, академик, научни саветник Музиколошког института САНУ, и Бранко Тадић, етномузиколог, професор певања у Музичкој школи „Мокрањац“.

Сви полазници били су укључени у припрему и реализацију теренског истраживања у Тршићу. Кроз предавања и припремне разговоре са професорима упознали су се са методологијом овакве врсте рада – техникама вођења интервјуа, аудио и видео документовања, принципима научне етике. Оваква пракса организује се сваке године у сарадњи са мештанима, а обухвата разговоре о различитим аспектима традиционалне културе, са акцентом на документовању фолклорних жанрова. Кроз радионице, које се одвијају након теренског истраживања, са ученицима се разговара о методологији посттеренске обраде материјала (правила транскрипције и методе архивирања) и могућностима анализе теренске грађе. Истовремено, кроз рад у групама, полазници добијају прилику за развијање вештина сарадње у тиму.

Управо је ово прво искуство рада на терену мотивисало неке од ученика да обаве слична истраживања у својим крајевима. Тако

су Милош Радисављевић, ученик 4. разреда Гимназије у Параћину и Клара Николић, ученица 4. разреда Гимназије „Светозар Марковић” из Јагодине, сачинили мање збирке демонолошких, односно културноисторијских предања. Ова грађа ће представљати основ њихових првих истраживачких радова који се традиционално штампају у зборницима у едицији „Млади и србистика”. Теренски материјал, прикупљен, транскрибован и приређен под менторством др Смиљане Ђорђевић Белић, обимом и квалитетом завређује, међутим, и представљање у интегралном облику. Стога је његово објављивање на страницама научног часописа *Фолклористика* мотивисано и жељом да се научној јавности доступном учини драгоцен грађа, али и намером да се представи двоје сасвим младих истраживача.

Корпус демонолошких предања обухвата наративе са познатим мотивима демонске свадбе, метаморфоза, предсказања смрти, последица кршења табуа, а неки од примера укључују и описе магијских радњи и текстове апотропејског карактера. Премда су нека од предања забележена од саговорника који су их усвојили у другим крајевима Србије, чињеница да их преносе и данас определила нас је да их сматрамо предањима која су географски везана и за простор Јагодине. На овај начин откривају се и начини путовања сижеа и мотива у условима културе коју обележава изразита мобилност и динамизам. Девет наратива, добијених од три различита саговорника, показују и индивидуалне карактеристике приповедача. Са једне су стране релативно сведени и донекле редуковани примери, а са друге развијени наративи који укључују и дигресије, описе детаља, фреквентан управни говор, изражавање емоција, широке описе амбијента који доприносе драматичности. Уз фабулате, забележени су и меморати, а као препознатљива одлика жанра региструју се и формуле веровања у истинитост исприповеданог.

Културноисторијска предања из околине Параћина усмерена су на догађаје из средњовековне историје, а везивну нит представља простор у чијем је средишту утврђење Петрус. Око овог стожера развијају се наративи усмерени на различите догађаје (бој на Дубравници, одбрана Петруса лукавством деспота Стефана Лазаревића) и личности (од Стефана Немање, преко кнеза Лазара, до монаха чије се деловање за ову област везује, попут Светог Сисоја Црничког и Светог Вавила). У живописној слици средњовековне Србије, која се кроз нарацију формира, укрштају се усмене интерпретације података из историјских извора и елементи бројних локалних предања са наглашеном етимолошком компонентом. На тај начин потврђује се један од механизма усмене културе – настојање да се слика локалне историје, као важан део локалног идентитета, доведе у везу са догађајима значајним и за ширу

заједницу. Једнако је препознатљива и стратегија увођења историји непознатих, али у традицији већ добро знаних личности (посебно оних које су везане за Косовски бој) у наравију, те тенденција нуђења алтернативних и додатних објашњења која се црпу из локалног фолклорног знања. Овакве наративне стратегије виде се и као одлика индивидуалног стила саговорника, коме поменута укрштања могућим чине образовање, лична интересовања, те извесно и сазнања стечена кроз професионално ангажовање (саговорник је запослен у Туристичкој агенцији у Параћину, а осмислио је и реализовао програм „Стазом петрушких монаха“). Грађа садржи и податке о локалним културним местима, фрагменте обичаја везаних за обележавање Усековања главе Светог Јована Крститеља и Огњене Марије, те веровања везана за биљке (девесиље, расковник, здравац). Релативно интегрални наратив подељен је овом приликом према тематским целинама.

Демонолошка предања из околине Јагодине

Деда Бола ишо у воденицу, и кад наишо, успут, срили га овија неки као млада, свадба, и онда назвали га, срили га да пије ову буклију. И он пио то и ишо, и није ни отишо до воденицу. Они га одвели на Мораву, на тополу окачили га високо, и кад се расануло оно, видо де је, и није мого да сиђе. Но звао и дошли сес чамац те га спустили.

(саговорница стара 86 година, рођена у селу Остриковац где је живела до удаје, живи у селу Ракитово код Јагодине; основно образовање)

Е овако. Био деда мој, звао се Рака, он је био воденичар, имао је воденицу на реци Морави. Имао је ортака са ког је радио, једну недељу ради он, а другу недељу му ради ортак. И то ми причо ту причу како док је ноћу млео на воденици, чуо је однекуд свадба. Изашо је ван воденице, погледо је, видо је да иду сватови. Ал у ту близину било једно влашко село де су већином били су Власи, и они су имали обичај да се иде ујутру собајле, док Сунце не изиђе, да се изиђе на Мораву, да се млада умије водом. Кад је погледо, изашо је ван, свадба почела испред воденице, почело је коло, играло се, музике, тамо трештела. Он се зачудио, каже: „Шта ли толико рано, да оволико рано дођу“, каже, „кад већ није ни Сунце, већ почиње, треба да излази ујутру?“ Изашо је, мрак је био. И одједном прилази му човек са буклијом и каже: „Дођи, куме, ево ти буклија да наздравиш за младенци.“ Каже, он узео буклију

и, како је обичај, прекрстио се и каже: „Ајд нек су срећни младенци.” Чим се прекрстио, одједном нестала и свадба, нема ништа, тишина. А у руци место буклију држао једно пањче.

(саговорник стар 69 година, рођен у селу Крушар, живи у селу Ракитово код Јагодине; средњошколско образовање)

То је било некад, пре тога, да се неки сватови који су били на Морави у скели, да се скела откачила и да се цели сватови подавили у Мораву, само је остао кум. Ал пре тога него што је дао буклију, он реко: „Куме, само ти нам фалиш, све су сватови ту, сам ти нам фалиш.” Кад је дао буклију мом деда Раки. И та свадба била, подавили се, и кум исплива само кум, сви се подаве, цели сватови, само кум остао жив.

(саговорник стар 69 година, рођен у селу Крушар, живи у селу Ракитово код Јагодине; средњошколско образовање)

Исто ми причао још једну причу. Био неки, звао се, жена му се звала, звали ју је Дика, а он не знам како беше то, стар је човек, заборавио сам му име. Некад се ишло до Кроса рано, да се иде да се коси детелина. Кад стиго, а близо ту између тог влашког села и мог села, ту се налазио неки Љубишин спомен. А тај Љубиша се изврне са фијакер и погине на то место. И ту му стојао спомен. Кад је дошо близу тог Љубишиног спомена, и како почео са косу да коси, видео је у шанац јагње и овцу. Ма каже: „Дај да узмем ја овцу, да однесем кући, лако ћу ја да дођем поново да покосим.” Доватио је овцу да подигне, неје мого никако да подигне. Тамо-вамо, не може овцу да подигне никако. Кад, каже: „Дај онда кад не могу овцу, да ово”, каже, овца је била толко тешка да није мого да подигне, а био је тад млад, јак човек. Узео је јагње, почео да га ово, подиго га, каже: „Чек да скинем опасач.” И са опасач веже јагње и вуко га, вуко га, вуко, јагње, каже, неће да иде, он га вуко, вуко. Кад стиго близо куће, каже: „Дико, отвори овамо и дај да опрежем краве, да идем да узмем овцу, ево довуко сам јагње.” Кад жена упалила светло, место јагње вуко пањ. Тек видо да је неко, била нека сила која њега омађијала и видо да није то то што требало да буде јагње.

(саговорник стар 69 година, рођен у селу Крушар, живи у селу Ракитово код Јагодине; средњошколско образовање)

Ову причу ми је причала моја мајка. Наиме, она је тада имала негде између тринаест и четрнаест година, како сам је ја разумела. Она је рођена хиљаду деветсто четрдесет друге године прошлог века и овај догађај се одиграо у раним годинама после Другог светског рата. Наиме, југ Србије, рођена је у једном малом селу на југу Србије. Југ Србије је и сада и тада је поготову био неразвијен, али људи су, не знам, некако ипак живели срећније него данас. Небитно. И сада, они су, пошто су живели на селу, имали две краве. Једна од те две краве је била мало ћудљива и волела је да напада ову другу краву и зато су они много водили рачуна да се никад њих две не нађу заједно, односно да се ова блесава крава случајно не одвеже зато што би могла јако да повреди ову другу краву. И једне вечери су њени родитељи отишли код неких рођака, не знам шта је било у питању, да ли слава или нека друга прослава, и њих две су остале код куће. И тако док су седеле, седела је она и њена млађа сестра која је од ње била млађа пет година, одједном су зачуле неко рикање и мукање крава. Моја мајка се уплашила јел истог момента је помислила да се она ћудљива крава њихова одвезала и напала ову другу. Брзо је узела фењер, пошто тада није било струје, узела је фењер и потрчала је ка штали. Штала се налазила на другом крају дворишта. Наравно, с врата је почела да виче: „Мирна, мирна, смири се, на место“, да би их ова крава чула и да би се померила. Међутим, када су отвориле шталу, виделе су да краве мирно леже, преживају, и онда рикање се наставило, и онда се моја мајка моментално сетила о чему се ради, да је то у ствари та црна крава. И онда се заједно са сестром, ухватила је сестру за руку и појуриле су ка кући назад, ушле су у кућу и шћућуриле се у ћошак који је био најдаљи од прозора. И тако крава је та рикала, рикала, међутим, пошто се њихова кућа налазила поред куће њихових рођака, то рикање се чуло као да се та крава налази испод прозора куће њихових тих рођака. Моја мајка не може да се сети да каже колико је то временски трајало, углавном када су се вратили њихови родитељи, обе су биле престрављене. Испричале су шта су чуле. Сутрадан ти рођаци су ту исту причу потврдили, да је у њиховом дворишту, испод њиховог прозора долазила та крава и рикала, и онда се десило оно од чега су страховали, а то је да је најстарији члан те куће преминуо изненада, иако није био ни болестан. И онда су се дуго питали шта да раде и како да се отарасе тог зла. Питали су разне свештенике, међутим, нико није знао ништа да им каже. И онда је једна врачара из суседног села рекла да би они требали да, то јест жене да се договоре да узму да сашију торбицу од неначетог платна и да од неначетог брашна умесе погачу и да се стави у ту нову торбицу, и да се стави чутурица са водом и да се окачи на најстарије

дрво у селу. И онда су они то урадили, уз речи да усмено кажу: „Ево ти ове понуде, узми и иди у гору и у воду тамо где нема људи.” И тако три пута да кажу и да оставе то да преноћи, и да ујутру кад Сунце изађе, први који прође ту од људи, мислим, ко иде најдаље из села да узме ту торбу и да однесе што даље из села негде да баци негде. И они су тако и урадили. И неки човек који је радио као возач камиона ујутру када је пошао на посао, он је узео ту торбу и однео је даље негде од Лесковца и бацио негде у неку реку. И онда од тада је та крава престала да се појављује у селу.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракитово код Јагодине; високо образовање; предање усвојила од мајке, пореклом из села Рујковац (јужна Србија))

Друга прича се десила лично мени. И то су биле године непосредно после бомбардовања. Ја нисам много до тада веровала у те приче, баба ми их је причала много, не сећам их се баш свих, али та прича, то што се мени десило, поприлично ме је уплашила и од тада на мрак гледам другачијим очима и нисам више толики неверни Тома. Елем, за време Другог светског рата на територији њиховог села је ухваћен и стрељан од стране партизана цео бугарски батаљон. Ти бугарски војници су чинили многа злодела, тако да њих нису сахранили, једноставно само су ископали рупу, тако кажу, у близини сеоског гробља, и да су сви заједно побацани у ту рупу и затрпани без икаквог обележја и опела. И онда тако за време некрштених дана, или ноћних сати током целе године, може понекад да се чује музика бугарска, односно музика коју свира војни оркестар тог батаљона, и да се чују кораци и бат корака како играју и подврискују уз игру и то. И, ја сам тад имала негде двадесет шест или двадесет седам година, и заједно са својим братом, његовом супругом и са мојом тетком били смо на славу код једног ујака, код нашег рођака. Међутим, како су то планинска села, села су прилично удаљена једна од других, и тамо на југу људи обично славе заслуг славе, односно дочекују славу. И тако смо ми били тако да дочекамо славу код тог ујака, и када смо се враћали кући било је један, пола два ноћу. Има добрих можда четири километара да се пешачи и пут води поред гробља наравно. Ми смо прошли када смо се враћали, било је зимско време, снег, месечина, све се видело, и тамо смо подхватили мало узбрдо онако и одједном чујемо музику. И све јаче и јаче, и ми смо почели да се гледамо зато што знамо да около нема кућа, значи није могло да се чује. При том то је била бугарска музика и чуо се бат корака како играју, како подврискују. Ми

смо се погледали онако немо, истог момента смо се сви сетили те приче коју нам је причала моја баба, и моја тетка нам је само руком показала да ћутимо и да наставимо даље, и да ништа не говоримо, и ми смо то и урадили. Прешли смо већ, скоро смо изашли на врх брда где се налази њихова кућа, музика се и даље чула, и одједном је престала. Али ја сам се тада толико уплашила, ја мислим да до краја уопште нисам имала осећај да газим по земљи од страха.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракитово код Јагодине; високо образовање; догађај се везује за село Рујковац (јужна Србија), одакле је мајка саговорнице)

Ово се десило исто непосредно после Другог светског рата. Мој деда је имао два сестрића која су онако били млади и млади су се оженили, млади домаћини постали. И купили су тополе, тада није било да се купи готова, резана грађа, него си тад морао да одеш да купиш дрво, да га одсечеш, окрешеш гране, све то, и дотераш кући, исушиш, па онда тераш на стругару и тако даље. И тако је мој деда одлучио са своја два сестрића да оде да купе неке тополе у суседном селу које се зове Леце. И отишли су, видели су те тополе, свиделе су им се, погодили су, купили су и следећег јутра отишли су, овај, запрежним колима да их посеку и да их дотерају. Кола су вукла две краве и то су била она кола са дрвеним точковима, а точкови су били опасани металном шином да се дрвени точак не би распао, међутим, мом деди један точак није био баш у реду како треба и једна шина је стално спадала са једног точка, то је био у питању задњи точак. И они су стално где год су ишли водили рачуна, гледали стално на тај точак, да не падне шина. И тада кад су отишли по те тополе, посекали их, све спаковали и утоварили на та запрежна кола, и тада пре него што су пошли, тај човек од кога су они купили рекао је: „Е ја морам нешто да вам кажем, мој отац је погинуо док је кресао ове тополе пре неколико година. И од тада кажу људи да се појављује, да се повампирио или тако нешто, ја нешто баш и не верујем у то, ал опет, пошто је мрак и пошто се враћате, узмите обуците нешто наопако, окрените неки део одеће наопако и имајте стално запаљене цигарете за сваки случај.” Њих тројица се погледала онако међусобно, али ајде као, и не верују. Пошли су они нормално, све оно, месечина изашла и обасјала, све лепо се види, летња ноћ. И одједном, кад су били близу неког потока, нешто налик ни кучету ни мачету, те неке величине, искочило из потока и попело се на задњи крај кола, на оне тополе. И одједном су краве почеле тешко да вуку. Осетиле су толики терет, то је

толико повећало тежину кола да оне нису могле да вуку лепо, почеле су да пене од терета. Мом деди ништа није било јасно, и прво је помислио, он у почетку није видео то створење, него је помислио да се није можда шина откачила и да се точак није пореметио и онда да точак не може лепо да се окреће и да то ствара додатно трење, да краве не могу лепо да вуку. И онда је кренуо да види да ли је шина спала, међутим, видео је то створење на колима које му је буквално рекло људским гласом: „Ајде ти, Станко, иди води краве, немој си бринеш, ја ћу да ти пазим на шину.“ Мој деда се прекинуо од страха, није знао шта да ради, онда му је то створење рекло: „Ајде, иди води краве.“ Мој деда се окренуо, и отишао, и узео уларе и повео је оне сироте краве које су једва ходале од терета, једва вукле она кола. Његова два сестрића су била исто нема од страха, значи нису знали људи шта да кажу. Баба је причала да је деда упорно све време покушавао да стави капу на главу, имао је утисак да му капа бежи са главе. У ствари, њему се толико изгледа коса дизала на главу од страха, да није сиромомогао да стави капу. И тако су они ишли један добар део пута, и када су били у близини сеоског гробља у нашем селу, одакле је мој деда, оно створење је поново проговорило и рекло је: „Е па, Станко, ја одох сад, а ти пази на твоју шину“, и скочило је са оних топола и нестало тамо, утрчало у гробље. И краве су тада осетиле толико олакшање, да су буквално, каже моја баба, полетеле да прегазе деду. Када су дошли кући, били су бледи као крпе, унезверени, краве су биле мокре од зноја, пене на устима од напора. И испричали су шта се десило. И после тога више никад, мој деда се тада много уплашио и водио је рачуна да га више нигде никад не ухвати мрак тако у неком послу.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракиново код Јагодине; високо образовање; предање усвојила од рођака, пореклом из села Рујковац (јужна Србија))

Такође, исто се десило њима, наравно, то је сеоски живот, некад напорно се радило, и једнога дана баба и деда су отишли на неку удаљену ливаду која је била баш, баш далеко од куће, а и прилично је велика. И онда једног дана је косе, другог дана сакупљају сено, пошто је то летње време, трава ко трава брзо се осуши и одмах трећег дана гледају да то дотерају код куће зато што је то јако удаљено, ако крене киша или нешто, јако је неприступачан терен пошто је брдовито. И отишли су по то сено и враћали су се увече, исто је била летња ноћ, месечина, и како је мој деда водио краве, моја баба је ишла поред кола, и одједном су

почели неки мали штенци, су се појавили црно-бели, да скачу око њих. Моји баба и деда су се прво зачудили, али моја баба је била јако паметна и промућурна жена, она се одмах досетила да је то нечастива нека сила у питању, и прекрстила се и почела је да се моли у себи. Истог момента када се она прекрстила, нешто јој је одједном, она није видела никог и ништа, али одједном јој је нешто бацило, буквално просуло воду по ногама, и све су јој се опанци напунили водом. И онда је она почела наглас да се моли и да се крсти, и мој деда се исто прекрстио, и тако су полако ишли кући, не рекавши ни реч и, наравно, када су дошли кући, мојој баби су ноге све биле мокре што је доказ да није халуцинирала и није сањала и ништа јој се није причинило.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракитово код Јагодине; високо образовање; предање усвојила од рођака, пореклом из села Рујковац (јужна Србија))

Такође, она ми је причала њено искуство исто, овај, мој деда је после Другог светског рата, када се све то завршило, тада је земља била, наравно, у изградњи, и он је нашао посао у Београду као физички радник, наравно, пошто није био школован и тамо је ишао да ради. Долазио је кући једанпут месечно да им донесе новац и још нешто тако што би им као купио. Моја баба је живела са свекром и са свекрвом, и са мојом тетком, и са мојом мајком, и она је увек спавала у кревету са њима двојма. Како је моја баба спавала са својим ћеркама, једна је лежала са њене једне а друга са њене друге стране, она би увек тако лежала на леђима, док су јој оне лежале на рукама. И како је, исто је летње време било у питању, мислим прозори отворени, како је сноп месечине кроз прозор улазио и онако на сред собе падао, одједном је исто тако нешто беличасто, неко створење неодређеног облика кроз прозор ушло и на оној месечини је почело да се окреће и да се, не зна ни она, час легне, час устане, час тешко дише, час јечи. На сву срећу деца су била заспала, и онда се тако врпољило, окретало се, обртало се, легне, устане, и онда је из момента од средине собе, у једном скоку, скочило мојој баби на груди, и како је то њој скочило на груди, она је почела тешко да дише и да се гуши и презнојавала се, али није смела да се помери, није могла да се помери. И ко зна колико би то дуго трајало да нису петлови запевали. И кад је петао запевао, оно је створење је исто тако у једном скоку скочило на под, са пода кроз прозор, и изашло. Како је то створење изашло, њена свекрва се дигла, устала је и упалила је фењер, и питала је да ли је добро. Она је рекла да јој није добро, да јој је нешто лежало на грудима.

Њена свекрва је рекла: „Па видела сам, видела сам да је нечистиви, да је сотона ушо и да ти је легло на груди, али си имала срећу што су запедали петлови па је побегло.” И од тада моја баба је много водила рачуна да увек прозори буду затворени, колико год била врућина кад спавају, и увек је у кући имала освештану водицу и прскала је освештаном водицом прозоре, врата, узглавља и тако.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракитово код Јагодине; високо образовање; предање усвојила од бабе, пореклом из села Рујковац (јужна Србија))

А ову причу ми је причао скоро један колега. Наиме, он је такође пореклом са југа Србије, из околине Врања. Његов прадеда је са његовим оцем и са његовим стрицем, тада је тако било, морали су, пошто су њиве биле доста удаљене, рано да пођу, још за време мрака да би се стигло до изласка Сунца и да би се њива косила или да би се сакупљало сено. И тако је он са својом децом и са женом кренуо још после поноћи, ни он није знао тачно да ми каже кад, у које време, углавном био је мрак. И онда су они ишли, и таман су били поред Мораве тако кад, одједном, видели су да иде нека свадба. Шта ће свадба у сред ноћи? Нема музике, види се да су сватови, млада и младожења у колима, али нема музике. Њима је било, наравно, јасно о чему се ради, али нису имали где, само су ћутали и гледали. И одједном је један од сватова рекао: „Е, покварише се кола, немамо сад дрво да их поправимо.” И онда је пришао, окренуо се и кренуо је ка овим људима и рекао је: „Ево узећемо ногу од овог детета да поправимо кола”, и само је отишао. И сватови су наставили после даље и отишли. Они су остали неми, гледајући шта их је снашло, и када су кренули даље, видели су да једно од њихово двоје деце не може да хода, једноставно нога му се одузела. А пре него што је, тај сват, да кажем, из те сватовске поворке отишао, рекао је: „Дођите за три године тачно у ово време и на ово место да вам вратимо ногу.” Дете није могло да хода на ту ногу уопште, нога је била одузета скроз на скроз. Они су га водили, тада у то време код свих лекара где је било могуће, и чак су га и у Београд, каже овај мој колега, водили, то је био његов стриц, али ништа нису могли да ураде. Рекли су једноставно да ће остати инвалид до краја живота, да једноставно нога не функционише. И онда се њихов отац досетио шта је онај сват рекао, и рекао је да ће он и то да покуша. И тачно за три године је био на том истом месту, био је са дететом, на том истом месту, у исто време, и поново се појавила та сватовска поворка, и поново се тај сват издвојио из поворке и дошао код њих и рекао је: „Ево

враћамо вам ногу, поправили смо кола", и отишао је. И од тог тренутка мали је могао да хода без проблема, чак се и сам вратио кући, без штате, без да га ико носи као до тада.

(саговорница стара 53 године, рођена у селу Плажане, живи у селу Ракитово код Јагодине; високо образовање)

Разговоре водила и транскрипте урадила Клара Николић

Културноисторијска предања из Параћина и околине

Бој на Дубравници

Е, овако, значи, бој на Дубравници, забележен у историјским изворима, он се десио на православни Божић хиљаду триста осамдесете године, значи, по старом календару, то јест хиљаду триста осамдесет прве године, значи, седмог јануара. Предање каже да је војвода Цреп са хиљаду војника, хиљаду коњаника, поразио турску војску на потесу званом Дубравница, који се кретали из правца Бугарске, то јест Сокобање, долином Јовановачке реке, то јест кањоном Јовановачке реке, да долином Западне Мораве продру до Крушевца да би се осветили кнезу Лазару. Бој се одиграо између данашњих села Смиловац, Витошевац и Брачин. И дан-данас постоји поље, то јест место које се зове у народу Бојиште, и ту су људи протеклих година, значи, ко зна колико година уназад, кад су орали њиве, проналази су остатке од неких копља, врхова ових стрела и тако даље. Бој се десио, с турском војском је предводио Бали-бег, није онај Бали-бег кога сви знамо из серије, него Бали-бег неки султанов војсковођа, који је поробио целу Бугарску, с једне стране са три хиљаде војника, и са друге стране војвода Цреп, и имао је задужење од кнеза Лазара да млади витезови учи боју, тако да су они били мало изнад тог брда које се зове Дубравница да посматрају бој. Са десног крила Црепу је држао сусед Витомир, његов град је био Сокоград, то јест тамо где је Бован, и племић Крајимир, кога је у историјским изворима забележен, који је био витез кнезу Лазару. Кад је Цреп видео на самом боју колико је турска војска била надмоћна, онда је он променио стратегију и реко, позвао је те младе витезове, које је по предању предводио Орловић Павле, позвао Орловића Павла и рекао: „Орловићу, јашите у линији према Турцима, али дођите да вас не дохвате њихове стреле." У то време, значи тих неких двеста метара: „И онда се вратите." Међу њима су били Милош Обилић, Топлица Милан, Косанчић Иван и сви витезови млади који су страдали касније у боју на Косову.

А, и онда је он, млади су коњаници појурили према Турцима. Када су Турци видели шта се ово дешава, откуд млади, војска јаше према њима, онда су се окренули и њихова та прва, да кажемо, прва линија напада је кренула у галопу за тим младим српским витезовима, а онда је Цреп кренуо у центар. Командовао је десним крилом Витомир, левим крилом Крајимир, тако да су они разбили ту турску линију прву и направили су, опколили су Турке као да је била осмица, значи у осмици су их држали у обручу и они су полако почели да, турска војска је, значи, имала доста губитака. И кад је то Бали-бег то видео, он је своју другу линију, пошто су били надмоћнији, кренуо у напад са тим њиховим војсковођама, и они су опколили војводу Црепа, њему су онда направили, држали су њега у обручу, млади витезови су то гледали и предање каже да је Орловић Павле кренуо са тих педесет младих коњаника да пробију војводи Црепу одступницу, то јест леђа, и у том неком галопу, налету до самог шатора где је био Бали-бег. Народно предање каже да га је Милош Обилић убио и након тога [...] страда војсковођа. Битка се завршила победом Срба и то је био први пораз Турака на Балкану после Маричке битке. Након тога су они тело Бали-бега, Срби су знали ко је он био, донели изнад Паракиновог трга, што је данашњи Параћин, и сахранили су га. Након тога, Турци су то место за молитву, знали су шта и како, звали Текије, и дан-данас постоји село Текија и у Текији место Турчинов гроб. Када је Србија пала под турском влашћу, негде касније у шеснаестом веку, седамнаестом, Турци откопавају тело тог њиховог војсковође Бали-бега и селе га у Нишу, и она џамија у тврђави у Нишу, Бали-бегова џамија, предање каже да су они тело Бали-бега из Текије данашње пребацили у тврђави у Нишу и дан-данас стоји та Бали-бегова џамија. То је предање које каже о победи Срба на православни Божић над Турцима.

Смоква на Петрусу

Уочи, значи, пре самог боја на Дубравници, кажу да су турске трупе често продирале у Србији и постоји нека прича да, обзиром да је Петрус као утврђење био нека погранична, погранична већа војна јединица, да чува источне границе Лазареве Србије, то је уствари била једина територија на десној обали реке Велике Мораве која је припадала немањихкој Србији, да уколико би нека турска јединица или чета продрла овамо, јер би војска морала да иде, да су се палиле ватре на Петрусу, па онда има оптичку видљивост са манастиром Лешјем подно планине Бабе, затим су тамо даље палили, па онда каже предање да се то видело до Сталаћа, кула Тодора у Сталаћу, од Сталаћа до Крушевца, тако су обавештавали кнеза да нешто није у реду. А долином Расине

скроз малтене до Иван куле, до Козника, до Бранкове куле, до, малтене до самог Косова су са тим неким брдима су паљене сигналне ватре, што је био сигнал да су негде неке турске трупе ушле у тадашњу Србију кнеза Лазара. На Петрусу и дан-данас постоји једна дивља смоква, нигде је нема у околини и рађа плодове, оне су, значи, малтене розе боје, укусне, слатка је. Каже предање да је њу донео жупан Вукослав, који је дошо из родног Требиња, са војском и са делом народа и да га је њега цар Душан поставио на Петрусу да буде господар тог петрушког властелинства и петрушке области. И онда он, пошто је напустио родно Требиње, онда је он донео ту смокву да је засади горе да га подсећа на родну Херцеговину и на родно Требиње. Смоква постоји и дан-данас, шири се са стране, а унутра овако, ту су неке граб-, јасна нека аутохтона дрвећа и, ето, смоква преко шесто педесет, седамсто година обитава на Петрусу, то јест жива је, живи...

Одбрана Петруса

Још једно предање везано за бој који се десио у данашњим сел-, овај, на Врбници, то је потес, село је постојало све до хиљаду седамсто осамнесте године између Забреге и Поповца, то је данашњи пут између Забреге и Стубице, како људи зову Лојзе или Иза Лојза. Постојало је, рецимо, где је сад превој, како се зове, Забрешко брдо, тај потес се зове Вратнице. Ми као деца, као клинци, када се ручно копало, када су нас мајке и бабе водиле: „Идемо да копамо на Вратнице“, било нас занимало зашто Вратнице. Међутим, ту су, каже да је била капија Петруса, и дан-данас када је рађен асфалт, постоје два камена која су означавала да је ту била прва нека војна посада и онда тај неки Раванички друм, који је водио до Петруса, да постоји, рецимо, потес који се зове Доља, то јест удолина, па затим виногради су били у то време, народ је то звао некад Лојза, па онда, значи, Лојза, па Иза Лојза, и сад тај потес тамо, како мештани Забреге и Стубице зову, Иза Лојзе. Кажу да је султан Муса, када је срушио Копријан, кад је срушио Сталаћ, кад је срушио Равно, данашњу Ћуприју, кренуо је на Петрусу да заузме Петрус, али је знао како је Петрус добро брањен. То се десило хиљаду четристо тринаесте године, забележена је битка у историјским изворима, али предања кажу да је деспот Стефан са војском држао султана Мусу до мрака, а наредио је преосталом становништву које је живело на Петрусу, и делу, мањем делу војске да поткује коње наопако, да испразне град и да беже у планину у правцу Сисевца. Деспот Стефан их је држао до мрака и онда и он се повукао и са војском и са народом, поткује коње наопако, и у току ноћи су и они напустили град. Ујутру, када је султан Муса послао своју извидницу да

оде до Петруса, они су се вратили, ти њихови коњаници и обавестили су га да је дошло, каже, много појачање Србима на Петрусу. Значи, кад се коњи поткују наопако, онда кад напустиш град ти изгледају као да неко улази унутра и, како се зове, Турци су одустали од тог напада, само је послао своје стрелце са неких двеста, триста метара, и са ватреним стрелама су запалили град, пошто је био и од камена, значи од тих неких дрвених греда, кула, донжон кула. И дан-данас ево се раде археолошка истраживања петом годином за редом. Виде се трагови тог пожара које је задесило утврђење, али су становништво и народ били спашени. Значи, захваљујући лукавству, то јест деспота Стефана и тој стратегији, тактици, заповедништву... [...] Значи, захваљујући тој тактици деспота Стефана Лазаревића и његових војсковођа, спашени су животи људи и град је сачуван, тако да Петрус је пао, негде у руке Турака, то јест, није чак ни срушен. Народна предања каже негде тек после хиљаду четристо педесет девете године, значи негде до хиљаду петсто тридесет шесте године турски пописи наводе да је у њему било становништва, али Турцима није било, био толико тактички важан и стратегијски. Они су већ доле, где је био Паракинов трг, основали насеље, касније Параћин, тако да су махом су држали доле долину Велике Мораве.

Орловићи

Још једно предање каже да изнад манастира Лешје, где је данашњи крст постављен, значи мало тамо улево, када се иде горе уз брдо, постоје трагови, то јест трагови зида, да се ту налазила кула Орловића Павла, који историја каже да је постојао као историјска личност, неки кажу да није, и тако даље, али када је он и са војском, делом, значи са војском и са војводом Црепом је страдао у боју на Косову, да је чак војвода Цреп био ожењен сестром Орловића Павла. То је уствари била војничка породица Орловићи, значи изнад манастира Лешје, постојала је кула Орловића Павла. Да је он, Орловић Павле, са оцем настрадао у боју на Косову, да је имао два брата, Гојка и Димитрија, да је Гојко страдао касније, значи, хиљаду четристо тринесте године у одбрани Сталаћа, а да је Димитрије у бици на Врбници, да је уствари, он је био, један од тих војних заповедника Деспота Стефана Лазаревића, значи рођени брат Орловића Павла, али у историјским изворима та два брата нису забележена, али, ето, у народу постоји та нека предања, значи да је војничка породица Орловић имала, значи, три сина и ћерку... И војвода Цреп је имао, историјски извор бележи, значи сина и ћерку, не зна се како му је име сину било, он је касније забележен као монах Венедикт, а ћерка као Јелена, то јест Анисија се замонашила и сахрањена је у

Овчарско-кабларској клисури, а Венедикт је био епископ грачанички-новобрдски и он је сахрањен у манастиру Светог Павла на Светој Гори, где су и сви Бранковићи...

Свети Сисоје Црнички и Свети Вавило

У Моравској Србији су, значи, негде пре Косовског боја, дошао ред монаха синаита са Свете Горе. Предање каже да је Свети Сисоје, не Свети Сисоје Велики, него Свети Сисоје, како га зову, Сисојевачки, или Црнички, или чак и Петрушки, да је рођен на Петрусу, да као млад са петнест година одлази на Свету Гору, и тамо је био испушеник, па се замонашио. Упознао је Светог Мардарија Синаита и на молбу кнеза Лазара, пошто је толико духовно израстао, на молбу кнеза Лазара је дошао на [...] војводе Црепа се враћа у Моравску Србију. Тад је био хиландарски игуман и онда он долази у кањону реке Црнице, доводи још те синаите, који су сада познати, рецимо, као што је Свети Зосим у Туману или Свети... Или горе, Горњачки Свети Јеломил Раванички и Свети Вавило, то су синаити који су дошли код кнеза Лазара, тројица остају овде, у петрушкој области. И кажу да је Свети Сисоје доста радио на духовној обнови народа, на промоцији, имамо испод манастира Лешје, код скретања за Горњу Мутницу, брдо једно које се и дан-данас зове Илијино брдо или Илијница. Кажу да се ту за Светог Илију одржавао неки велики сабор. Зашто Илијино брдо? Зато што је са друге стране, значи, када се пређе мост, негде са леве стране реке Грзе је постојала црква која је посвећена Светом Илији и да је Свети Сисоје из манастира Сисевца долазио пешице на том сабору да проповеда, да шири хришћанство. Имао је пуно ученика, то јест то је исихазам, то молитвено тиховање, има пуно пећина испосница у самом, овом, кањону Црнице. И он је са војводом Црепом обновио манастир у Сисевцу, то јест саградио нови манастир, да је наснован на темељима манастира из осмог века и манастир да је обновљен хиљаду деветство деведесет седме године. Освештао га је патријарх Павле, а црква је посвећена Преображењу и поред, значи, Светог Сисоја, Раванице, Свете Петке, Лешја, који су обновљени, петрушка област је имала преко шездесет цркава и манастира, и поред Петруса још неких једанест мањих утврђења... Друго предање каже да у кањону Црнице, везано за синаите, између Забреге и Сисевца, постоји манастир Свети Арханђели, који је сад у рушевинама под земљом, да је ту уствари било духовно седиште тог Светог Вавила Синаита. Не зна се које су националности били Свети Вавило, предање каже да је Свети Ромило био Бугарин, да Свети Вавило био Грк, а да је Свети Сисоје био Србин, и да су они сви дошли на молбу Светог Сисоја са Свете Горе. И

кажу да је у том манастиру боравио, предање каже неки калуђер Вавило који је чувао овце, значи, док је могао, значи, за живота, и изнад самог манастира постоји једна огромна стена која се зове Вавилски камен, а испод саме те стене постоји пећина коју народ зове Вавилска пећина, у којој се Свети Вавило Синаит подвизавао. И мало даље, стари пут за Сисевац, постоји та такозвана Вавило кривина, па испод, де је сада пут Сење Сисевац, то јест Сење Сењски рудник, постоји излетиште које мештани Сења и мештани Ђуприје зову Вавило. Значи тако да ти топоними Вавило чувају успомену на тог Светог Вавила Синаита.

Кучајна или Мечкин град

Још једно предање које је карактеристично за, рецимо, петрушку област, која чак и није забележена у књигама, везана чак и за доба Стефана Немање, кажу да је Стефан Немања, када је поражен у боју на Морави, од Исак Анђела, византијског цара, а историјски извори кажу не знају где се тај бој одиграо, предање каже да се одиграо негде између Сталаћа и данашње Јагодине. Да Стефан Немања кад је поражен у боју на Морави, од Исак Анђела, то се десило негде хиљаду сто деведесет и шесте године, да је он побегао у пустињу над пустињама, то јест, у Петрушку пустињу. То не значи да је овде било пусто, него обзиром да се у то време пустош Петрус под тим пустињацима синаитима који су насељавали те пећине, којих и дан-данас има у кањону реке Црнице, и постоји предање које каже да у обронцима јужног Кучаја, мештани га зову Кучајна, постоје остаци утврђења, које неких шесто метара пута триста метара на једном узвишењу, мештани Забреге га зову Пљош, затим га зову Мечкин град, мештани Буљана га зову Мачкин град или Мачкина падина, али обзиром да је стари српски назив за пса куче, и читав овај венац у Црници носи венац Кучајске планине. Тај град у литератури смо налазили, где је чак и Прокић описао да се тај град звао Кучајна, да је уствари то био резервни положај Петруса, да је у планини, да је неких седам, осам километра од Петруса, да је уствари ту Стефан Немања побегао са војском да се крије да га не би Исак, византијски цар, ухватио, да га не би заробио. А и касније, после Стефана Немање, да су ту уствари људи који су живели на Петрусу са делом војске у току лета боравили у тој Кучајни или Мечкином граду. Град је највероватније из четвртог или шестог века нове ере, само је наслеђен, а на основу темеља који се виде до неких метар и двадесет висине. Да су у току лета, водили стоку из планине на испашу, а када падне снег, значи зима, после Митровдана се спустили у поље, где је питомије, у околини

Петруса, да би ту стока презимила зиму, значи, овце, козе, од којих се народ прехрањивао.

Култна места

На данашњем потесу на који мештани Србије, у ствари Стубице, зову Латовица, изнад самог Вавилског камена, чак га неки мештани Стубице зову Царевац или Саревац, тај стари пут који је ишао из правца Сења, из Стубице, место где се спајају та два пута, где је била Стара Стубица, малтене све до пада Србије, па и касније, на Светог Димитрија се ту одржавао панађур, тако предање каже. У ствари, то је данашњи вашар, како су они назвали, и када се иде десном кроз шуму, предање каже да је ту постојала црква која је била посвећена Светом Димитрију. У Поповцу, подно копова кречњака, фабрике цемента, где се сад налази извор воде Топлик, постојали су остаци цркве која је посвећена Светом Димитрију. Временом, значи, су копови у Цементари је урушили, и тај део се зове Попљесак, село је добило назив Поповац зато што је било много попова, јер Поповац је поред, значи, те цркве која је била посвећена Светом Димитрију, налази се у атару села Забрега, а у близини је Поповац. Мештани Поповца највише славе Светог Димитрија као сеоску славу, а Забрега је имала, од тог времена још, литију на Светог Димитрија и носи се барјак кроз поље, секу се колачи и дан-данас. Литија је обновљена две хиљаде четврте године, али ми смо пронашли хиљаду деветсто шездесет пете године барјак из хиљаду четрдесет девете године, саграђен је са једне стране Свети Димитрије, а са друге стране је Вазнесење Господње. И Поповац је имао и манастир Светог Николе који је и дан-данас у рушевинама, као и Бошњане, које је имало Светог Николе. У Забреги, Намасија, такође, значи посвећена Светом Николи, тако да Свети Никола се доста поштовао овде у овом крају, у ствари то је слава коју Срби највише славе. [...] Још један обичај везано за Огњену Марију, то јест за манастир Петрушу, која се налази поред утврђењем самог Петруса. У средњем веку је постојао неки обичај да када женско дете уђе у период девојаштва од своје петнаесте године, да не сече косу до удаје. Значи, девојке су пустале косу, плеле су кике и кажу да када се одржавао тај сабор на Огњеној Марији, да девојке су носиле беле мараме, у то време су свирале фруле, гајде и шта већ како, на том сабору, девојка која је дошла са родитељима, која је стасала као девојка, скидала је белу мараму, разбрадила је косу, пустала кике, то је био сигнал момцима да је она била спремна за брак, да жели да се уда... И још један, још један обичај који се одржао, које и предање каже када је

био сабор тридесетог јула, значи да је уствари Огњену Марију сазидао жупан Вукослав са војводом Црепом, да је она била градска слава и заштитница града Петруса, да је рађена по узору на хиландарску цркву, значи, сад на овим просторима... Рађена по узору на хиландарску цркву и да обичај који се био задржао мало пре, па скоро до деведесетих година прошлог века, када смо ми били клинци, значи то вуче корене из средњег века, када се улазило на сабор у тој цркви, да су од најмлађег детета до најстаријег човека људи морали нешто ново од гардеробе да обуку, да се пренове. То је симболизовало као неки нови почетак, нови живот, као што је преображење у Православљу, тако да смо ми једва чекали као клинци да одемо за град аутобусом да нам купе нове панталоне, нову кошуљу, нове мајице... Да у средњем веку да су се ткале кошуље, да су момци облачили кошуље и да сваког тридесетог јула, када се пада празник Свете мученице Марине, то јест Огњене Марије, да је народ ишао у цркву и да је увек нешто ново од гардеробе морао да обуче.

Биљани петак

Биљани петак је исто интересантан зато што се у петрушкој области, то јест у петрушком властелинству, одржавао сабор на три локације. Једна је била у манастиру Сисевац, друга је, тамо се одржавао највећи сабор, друга је била код остатака Светога Јована Крститеља, манастира, то јест Усековање главе, народ га зове Главосек, и трећа је била на локалитету изнад Буљана који се зове Дроча или Драча. Људи су се окупљали, скупљају се те неке лековите биљке, народ је веровао више у та магијска дејства, као што је расковник, као што је девесиље, здравац, залист и тако даље... Рецимо, у Буљану је био обичај да момци који оду, да узберу то девесиље, да га ставе за појас и да све то, оно је расло на стенама, то је био сигнал овим девојкама да су они јаки, храбри, да су девојке гледале те момке који однесу девесиље. Иначе и Јова Змај је чак и девесиље описао у песмама, а народно предање каже да девесиље, да је биље то горских вила, да у себи садржи девет сила: „Девесиље, мелем биље, залева га горска вила, / Слушао сам Верицу да је у њему девет сила.” У Забреги има такође девесиља, поред девесиља се расковник корен чупао, тако да, код Светог Јована, значи здравац, да буду здрави, и расковник су људи убирали, и да су витезови, коњаници, оклопници носили код себе корен расковника, да их је штитио од копља, од стреле, од секире и тај се обичај, то јест предање, преносило малтене све до Солунског фронта, кад су били ратови и тако даље... Па и ми када

смо служили у војску, оно вече, када војник оде да служи војску, он се поздрави са мајком, мајка му да корен расковника да се војник жив и здрав врати кући.

Црница и Смрдан

И једно најинтересантније предање, које се пребележи са колена на колени, јесте да када се одржавао сабор у Сисевцу, на Биљани петак, тај се догађај десио негде хиљаду петсто седамдесет неке године, кажу можда и касније, није забележено када... Предање каже да се Црница некада звала Белица, међутим није. Црница се звала Црница одувек и чак и у римским картама смо налазили називе где пише Черна буса, што значи црна река, да су људи дошли на сабор, али да Турци нису знали где се тачно тај сабор одржава, да је нека баба из Горње Мутнице, каже, издала Турцима место за пуну чизму злата. Да је превела турску војску преко планине, да су они дошли, да су посеekli народ, да је река зацрнела од српске крви, да се крв мученика слила у реку, да је нека девојка бежала кањоном реке, да Турчин опседнут њеном лепотом је јурио кроз до краја, она се попела на некој стени и на крају кад није више могла, каже: „Дај ми руку да ме као извучеш.“ Онда је он њој пружио руку, она га ухватила за руку, и они су обоје пали доле у кањону. И дан-данас се та стена зове Девојачки камен или Девојачка стена, а предање каже да Црница је, кад је поцрвенела од српске крви, да се тада звала Црница, међутим, кажем, још увек, тај крај се зове чак и Црна река, Црноречје, тако да смо ми налазили у римским картама да се Црница звала и тада исто, Црница. После те, када се... Део српске... Део Срба уствари, није војске, него пошто је већ Србија пала под турску власт, знамо какав су покољ Турци направили, да су се сами мештани организовали са мачевима, са копљама и тако даље, да су их на обронцима Јужног Кучаја, у повратку се чак пели преко планине, да су Турке посеekli на једној падини, и да је ту доста као, у знак освете и одмазде, зато што су побили народ, да је пуно лешева турских војника било, и да Срби који су страдали, али да нису хтели да Срби сахрањују Турке и да је то толико смрдело једно извесно време и та се ливада и тај потес се зове Смрданска коса и читав потес између Забреге и Сисевца се зове данас Смрдан... Ето, то вуче те неке корене из средњег века.

(саговорник рођен 1969. у Параћину; високо образовање, запослен у Туристичкој организацији општине Параћин)

Разговор водио и транскрипт урадио Милош Радисављевић

Demonological Legends from the Vicinity of Jagodina and Cultural-historical Legends from the Vicinity of Paraćin

Smiljana Djordjević Belić, Klara Nikolić, Miloš Radisavljević

Summary

The contribution features the fieldwork material collected by the attendees of the educational program *Folkloristics*, which is organized at the Scientific, Educational, and Cultural Center "Vuk Karadžić" in Tršić. Cultural-historical legends, focusing on the medieval fortification Petrus, combine historical sources and oral knowledge, concentrating on a series of events and characters, constantly interweaving with etymological legends regarding local toponyms. The corpus of demonological legends consists of nine narratives collected during interviews with a few interlocutors. Beside the new confirmations of the common motifs (such as a demonic wedding, metamorphosis, punishment for taboo breaking, and the like), the material provides good grounds for the observation of the differences in individual narrative styles.

Keywords: fieldwork research, demonological legend, demonic wedding, mora, devil, Cultural-historical legend, etymological legend, belief narratives, Petrus.

Смиљана Ђорђевић Белић / Smiljana Đorđević Belić

Институт за књижевност и уметност / Institute for Literature and Arts

E-mail: smiljana78@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-8211-5108>

Клара Николић / Klara Nikolić

Ученица 4. разреда Гимназије „Светозар Марковић”, Јагодина /

Svetozar Markovic high school, Jagodina, 4th grade student

E-mail: klaranikolic2@gmail.com

Милош Радисављевић / Miloš Radisavljević

Ученик 4. разреда Гимназије у Параћину /

High school, Paraćin, 4th grade student

E-mail: milosradisavljevic2007@gmail.com

Примљено/Received: 19. 11. 2025.

Прихваћено/Accepted: 21. 11. 2025.